

A LÉLEK ÚTJAIN ARAB MÉN RÖPÍTSEN

Ali Podrimja: *Nyugtalan kö.* Forum Könyvkiadó, 1988. A verseket fordította: Fehér Ferenc és Ács Károly

A nyugat-kosovói költőnek először jelenik meg verseskötete magyar nyelven, noha 1961, vagyis első könyve óta húsz-egynéhány nyugati és keleti nyelvre lefordították műveit. A verseket e kötet számára maga a költő válogatta, ő készítette el szerbhorvát változatukat is, melyekből a magyar fordítás készült. E láncfordítási folyamatból is kiérződnek azonban Ali Podrimja verseinek értékei, s jól kivehetők emberi és versvilágának koordinátái.

E koordinátákat az *Igétlen* című versében így rajzolja fel: „... és megint egyedül / a Világtól messze / magamhoz közel...” A *messzeség* tengelyén a világ realitásai, a valóságélemek a *Feledés* felé haladnak, ez az az út, melyen a mindent felperzselő *tűzgömb* forog, ugyanakkor ez az út vezet az örökkévalóságba, a *Halhatatlanságba* is, mert a világ ballasztjaitól a lélek, „magához közel” jutva, az „arab mén” sebességével repülhet a végtelenben.

E teljesen kiégetett, holt világban indul el a költői lélek, s útjából — a versválogatás eredményeképp — belső történet alakul ki, melynek fejezeteit a cikluscímek mutatják: Elindultam embert keresni; És megint egyedül; Élni; Ideje, hogy szeressük egymást; Emberi tisztaság. E történet szerint a feledés, a magány, sőt testi szenvedés árán a jelentől felszabadult lélek („menj csak / eb az ebhez / kormos ablak bevert szem / örvénylő por / utunk befűtta / a sivatagban”) szükségszerűen jut el erkölcsi számadáshoz, etikai kérdésekhez, a szeretet, az igazság problémáihoz: „lelkemre nem igaz hogy nem szerettem az embert / változtatni akartam az életmódomon / csak ezt és semmi más”. Az igazsággal kapcsolatban merül fel aztán a cselekvés és a passzivitás közötti ingadozás, a cselekvés lehetőségének, értelmének a keresése. Költőről és jelenkorról lévén szó, a beszéd helyett az aktív, tetté vált hallgatást tartja legcélszerűbbnek, hiszen „a Lehetetlen kirekesztett bennünket a játékból”, „Trója elesett s a Marseillaise-t régóta nem éneklik”, s szólni úgyis csak úgy lehet, „hogy meghalljanak a hegyekben / meghalljanak a pusztaságban / másodsorra elveszítet a fejed vagy senki sem fog hinni neked”. Így most, „az én nevemben / a te nevedben a hallgatás beszél” — mondja a költő, s mikor a hallgatás beszél, árnyakkal játszik, s késekkel, mert a hallgatásban „elátkozott kőnek a súlya / és sziklához bilincsel embernek a beszédje”.

A lebilincseltség-bolyongás ellentétpár a közelség-messzeséghez hasonló jelentésű, a fizikai cselekvés lehetetlenségét, s a lélek magányos bolyongását, a világi dolgokról való hallgatását jelenti. Így válik keretképző verssé, s keretszimbólummá a kötetkezdő és -záró vers, bennük Ithaka és Odüsszeusz. A valóságélemek kirekesztésével látszólag elsivárodó vi-

lágban ugyanis a megmaradt tárgyiasságok szimbólumként működnek, működhetnek csupán, méghozzá kétirányú jelentéssel: a belső történet színtereit jelölik, majd a belső történetbe beágyazva újra a világ valóságos, de értelmetlen, fonák törvényszerűségeire mutatnak: „szépek vagytok / vitézeim / szépek vagytok / ebben az erdőben / e mellett a nagy víz mellett / ennél a holdvilágnál / szépek vagytok / vitézeim / szépek / de a szemetek / a szemeteket hol hagytátok”.

Három szinten működnek ezek a szimbólumok: az idő, a tér és a tárgyiasságok síkján: időelemekből időtlenség, térelemekből és tárgyakból lelki tájak bontakoznak ki. Ily módon teremt kapcsolatot a múlttal — Dumveniőval, az illír várossal, amellyel századok múltán találkozik a költői lélek, hogy lényükről s szépségükről meséljenek egymásnak; így vallhatja császárnak a halott Diocletianust, s így mondhatja ki a *Térj vissza Homérosz verssorához* című versben, hogy „térj vissza oda ahonnan jöttél... nem a te időd ez”.

A belső történet létrejöttét — a fejezetcímek összefüggésein kívül a szimbólumok elhelyezése is biztosítja egy-egy sorozaton belül. Fonatos szerkezetet teremtve az egyik vers szimbólumát a következőben fejt fel a költő, majd távolabbi versekben megismételve ad újabb értelmezési lehetőségeket. Az egyik leggyakrabban visszatérő motívuma a magyar irodalomban is ismert Torony, csak míg Babitsnál önkéntes elvonulást jelent, itt a készlét, a készülődés szimbóluma, hiszen a párna alatt ott a Kulcs és Kard.

S hogy e bezártság-kirekesztettség mégis csak kényszerű léthelyzet, bizonyítják azok a versek, melyekben a pusztulás/végpusztulás után olyan kor képzeze sejlik fel, melyben a költő is visszakapja őt megillető helyét, cselekvési területét: „Megmaradt világ / kiürült bolygó / csönd virága // a szembogárban / kard villan: (Magány).

FEHÉR Katalin

A KÖLTŐ SZEMÉVEL, A KÖLTŐ SZAVÁVAL

Vas István: *Igen is, nem is*. Szépirodalmi, Budapest, 1987

A költői műhelyekből kikerülő tanulmányok, esszék régóta fontos részeit alkotják a művészettörténet és -elmélet egyetemes könyvtárának. Vannak korszakok, melyekben szinte csak a szépirodalom művelői foglalmaztak meg — saját gyakorlatukból leszűrt vagy saját művészeteszményükhöz igazodó — elméleti-kritikai megállapításokat. A elméletiszegény korok művészi megnyilatkozásai mellett azoknak a koroknak a költők által megfogalmazott gondolatmenetei is tanulságosak számunkra, amelyekben a művész kívül van a tudomány intézményes keretein, és így megállapításai sem épülnek be a szakmai kánonba. A huszadik század eddigi története azt mutatja, hogy a művészi önreflexió